26/13 - Tweewekelijkse uitgave van het Humanistisch Verbond - 26 juni 1971

HUMANIST

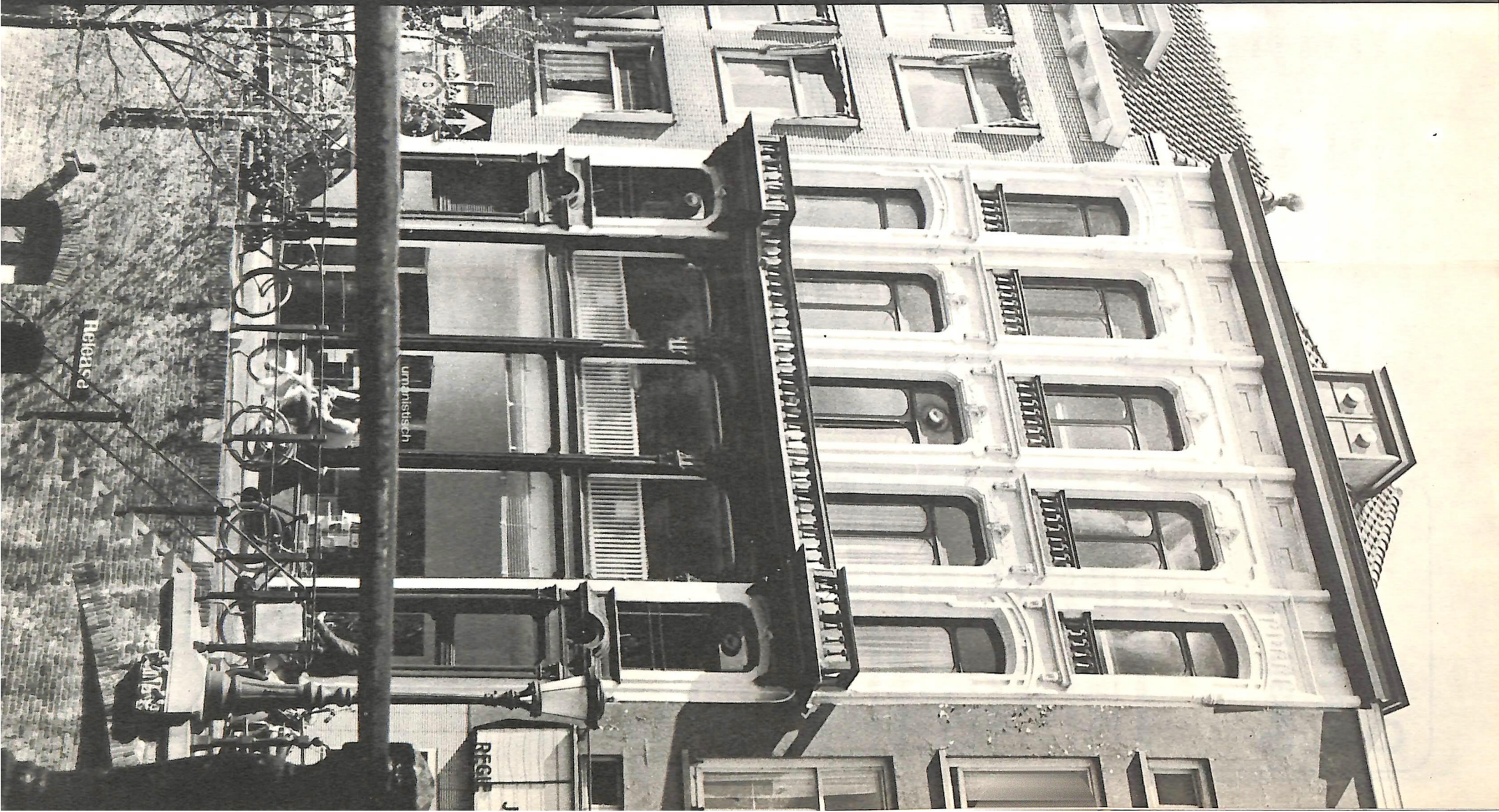

Over mentaliteit gesproken...

Door Josephine Vonk

'Je hebt me geducht geërgerd, zegt mijn vriendin, 'met die tirade ter verdediging van de huismoeder. Hoe wil jij nu ooit allerlei maatschappelijke misstanden die ook in het gezinsleven tot uiting komen, veranderen vanuit dat achterland van het gezin? Een vrouw moet deelhebben aan het maatschappelijk leven voordat ze daarop enige invloed kan uitoefenen.'

'Je moet niet denken dat ik je niet begreep,' zeg ik, 'alleen ik vond je redenering te eenzijdig. En boos werd ik om de mentaliteit die daaruit sprak.'

'Nog mooier!' zegt ze. 'Hoe steek je dat in elkaar?'

Ik zwijg een poosje, want om op een rijtje te zetten wat je voelt, wat je denkt, valt niet mee. 'Laten we uitgaan van vergelijkbare figuren,' zeg ik, 'en dan hier van vrouwen met een gelijkwaardige opleiding, met, objektief gezien, gelijkwaardige mogelijkheden.'

'Wel een elitair uitgangspunt,' zegt ze meteen.

'Jouw redenatie vraagt daarom,' zeg ik. 'Dat wil ik je nu juist duidelijk maken. Luister. De ene groep verzeilt in de loop der jaren in een gezinsleven en een huishouding, de andere in een baan en daarmee samengaande sociale activiteiten. De ene groep past zich aan bij wat eeuwenlang als een vrouwelijke taak werd gezien, de andere past zich aan bij een door mannen geleide organisatie? Akkoord?'

'Akkoord,' zegt ze. 'En wat zijn nu volgens jou de gevolgen van die aanpassing?'

'Neem me niet kwalijk,' zeg ik, 'die laat ik hier kortheidshalve buiten beschouwing; dat kan, want ze zijn in **beide** groepen vaak funest, dacht ik. Akkoord?'

'Niet helemaal, maar ga door,' zegt ze. 'Ondanks een gestroomlijnd interieur, ondanks alle praktische apparatuur vraagt een huishouding organisatievermogen en zelfdiscipline. Vooral dat laatste omdat er tot nu toe geen vastgestelde werktijd, geen vrije dagen en geen tastbare verdiensten aan te pas komen. De beloning ligt, eventueel, in het welzijn van de familie. De andere groep werkt in de afgebakende bedrijvigheid van een baan, waarbij het vooral op vakbekwaamheid in de ruimste zin en plichtsgetrouwheid aankomt. De beloning verschaft hier financiële zelfstandigheid. Akkoord?'

'In de praktijk overlappen deze twee groepen elkaar natuurlijk, maar goed, dat terzijde, zegt mijn vriendin. En nu?'

'Nu heeft,' zeg ik, 'naar mijn smaak die tweede groep geen enkele reden om meewarig of geërgerd te kijken naar die alleen-maar-huisvrouwen, die toch waarachtig geen misse dagen maken. Dat gebeurt. Dat doe jij ook.'

'Terecht,' zegt ze. 'Want ze zitten gevangen en ze doen er niets aan.'

'En dat laatste bestrijd ik nu juist,' zeg ik. 'Degenen die zich dit realiseren kunnen wel degelijk dat bestaand patroon helpen doorbreken, meteen en onmiddellijk door de opvoeding

➡

GESCHIEDENIS VAN HET SEKSUELE PROBLEEM, 3e druk
Dr. J. M. W. van Ussel

Er staat veel in dit boek over de seksualiteit, veel meer dan u verwacht en dan waarvan men in voorbije eeuwen weten wilde.
De historicus Van Ussel heeft eens precies nagegaan waar de oorzaak van ons 'seksuele probleem' ligt. Hij vond die in de 16e eeuw, toen de mens, emanciperend tot grotere vrijheid, in zijn zelfbewustzijn praalhans werd; lagere hartstochten werden verdoezeld achter veel kant en geheimzinnigdoenerij.

Dr. van Ussel illustreert hoe deze verdoezeling en verkeerde voorlichting kulmineren in de victoriaanse preutsheid der 19e eeuw en hoe daarna het inzicht doorbreekt dat niets menselijks vreemd is. Dat dit inzicht nog in onze dagen in alle hevigheid wordt aangevochten, bewijst hoever de traditiegebonden mens nog af is van zijn volledige emancipatie. Het bewijst ook het nut van dit boek.

440 blz. *f* 19,25

Te bestellen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers - Utrecht.

HUMANIST

voortzetting van Mens en Wereld

Tweewekelijkse uitgave van de stichting 'de humanistische pers'

Jaargang 26 nummer 13
26 juni 1971

Redaktrice
Josephine Vonk

Redaktieraad:
Mevr. P. Hienekamp,
Mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie,
H. J. Roethof,
H. Wiedeman.

Redaktiesekretaris:
F. C. van Soesbergen,
Paulus Buyslaan 23, Amersfoort,
telefoon 03490-16474

Lay-out: Gerard Voet
Druk: Storm - Utrecht - Maarssen

Administratie, abonnementen en advertenties:
Postbus 114, Utrecht,
telefoon 030-24641,
postgiro 58 t.n.v.
'de humanistische pers', Utrecht.

Abonnementsprijzen per jaar:
Nederland, andere EEG-landen, Suriname en Ned. Antillen *f* 12,50
Overige landen *f* 14,—
Losse nummers *f* 0,50

In dit blad ingenomen standpunten zijn niet noodzakelijkerwijs die van het Humanistisch Verbond.

van hun kinderen, die ze toch zo'n kleine twintig jaar om zich heen hebben. Maar ze kunnen het alleen doen vanuit het besef dat hun werk gelijkwaardig is, en vaak meer dan dat, aan welk werk buitenshuis ook. En als jij dan praat over rondtuttelen in een huishouding, ondergraaf je dat besef en ik noem het een elitaire mentaliteit. Je gaat uit van een ouderwetse waardering.'

'Fraai gesteld,' zegt ze vermaakt. 'En hoe krijgen we een herwaardering voor elkaar?'

'Niet door je neus op te halen voor huismoeders zonder beroep, zoals dat heet. Ook niet door gekanker en rancuneus gepraat. Het betreft hier geen typisch vrouwelijk probleem, het betreft een onderdeel van een algemeen maatschappelijke herwaardering.'

'En beseffen die huismoeders dat, dacht jij?' vraagt mijn vriendin, sceptisch.

'Het zou in ieder geval goed zijn als ze het op deze wijze zouden kunnen zien. Ik dacht, dat zo een hoop onvrede en gevoelens van machteloosheid weggenomen worden,' zeg ik, aarzelend.

'Man-vrouw-maatschappij publiceert hierover wel,' zegt mijn vriendin nadenkend.

'Man-Vrouw-Maatschappij, Dolle Mina of akties van de nvsh zijn symptomen van een bestaande onvrede. Zij zouden effectiever werken, dacht ik, als ze onder dezelfde noemer gebracht konden worden. Niet een noemer van een politieke partij, maar van een brede liberaliserende beweging, die geen bestaande toestanden te lijf gaat, maar een bestaande mentaliteit,' zeg ik.

'Dat zie ik zo een twee drie nog niet gebeuren,' zegt mijn vriendin. 'En daarom beperk ik me maar tot incidentele acties tegen bepaalde misstanden. Van buitenaf dus.'

'En ik ga maar stug door, van binnenuit,' zeg ik, 'En wat die huimoeders betreft . . .'

'Ik moet er nog eens over denken,' zegt ze. 'Ik vrees dat jij te optimistisch bent.'

Is dat zo? ■

Nieuwe gelovigen op oude dwaalwegen

DE WAAN VAN DE ASTROLOGIE

De laatste jaren is er in ons land een toenemende belangstelling waar te nemen voor de astrologie, vaak juist onder mensen, die onverschillig staan tegenover kerk en christendom. Deze griezelige hoogkonjunktuur van de sterrenwichelarij kan m.i. uit de volgende faktoren verklaard worden:

— De afnemende invloed van traditioneel-kerkelijke opvattingen. Het christendom stond in het verleden over het algemeen (behalve in de renaissance) afwijzend tegenover de astrologie.

— De onzekerheid van de individu in een door de technologische ontwikkeling snel veranderende maatschappij.

— De angst voor bepaalde politieke dreigingen, zoals de atoombom, en

— De onvrede met een natuurwetenschap, die de mens wèl kausale verbanden toont en de technische ontwikkeling stimuleert, maar de enkeling geen heilsleer heeft te bieden. Meer nog dan de zogeheten 'ufologie'[1]), de leer van de vliegende schotels, heeft de astrologie een epidemisch karakter gekregen, die een bedreiging vormt voor de geestelijke volksgezondheid. Men vraagt zich af welke basis een huwelijk heeft waarbij de partnerkeuze voor het belangrijkste deel bepaald wordt door konklusies uit horoscopen getrokken!

De astrologie is een zeer oud verschijnsel, dat teruggaat tot eeuwen vóór onze jaartelling. In Babylonië kwam de astrologie tot grote bloei, maar ook elders, in China en Egypte, wist de sterrenwichelarij (en dus de sterrenwichelaars!) een invloedrijke positie te verwerven.

Het ligt voor de hand dat de sterrenwichelarij geboren werd in samenlevingen, waarin de meeste mensen nog een mytisch wereldbeeld voor ogen stond. Men beschouwde zon, maan, planeten en sterren als geestelijke krachten of goden (zoals in Babylonië). Men had evenwel geen enkele voorstelling van de enorme afstanden, die onze aarde scheiden van de andere hemellichamen in het heelal, waarin de aarde, gezien deze afstanden, een welhaast te verwaarlozen stofje vormt. De gebrekkige apparatuur waarover de toenmalige sterrenkundigen (meestal sterrenwichelaars!) beschikten, maakte een juiste bepaling van de positie van de aarde in het heelal onmogelijk. Eerst Copernicus was in staat aan te tonen, dat niet de aarde het centrum van ons zonnestelsel vormt, maar de zon. Deze stelling was — wonderlijk genoeg — reeds verkondigd door de Griekse filosoof Aristarchos van Samos (± 300 v. Chr.) maar had nimmer enige aanhang gevonden in een christelijke samenleving, waarin het heersende geloof een geocentrisch (de aarde als middelpunt) wereldbeeld steunde. Men kan zich nú nauwelijks meer voorstellen welk een schok de Copernicaanse stellingen veroorzaakten en hoe groot het verzet (uiteraard vooral in kerkelijke kring) was. De Duitse filosoof J. H. Lambert schreef spottend in zijn 'Cosmologische Briefe über die Einrichtung des Weltbaues' (Augsburg, 1761): 'Hoe onbezorgd was niet de goede Ptolemaeus met z'n rustende aarde, en hoe rustig bleven zijn aanhangers, tot Copernicus kwam en begon de aarde om de zon heen te leiden . . .

Ik hoop dat de kometen weer hun oude betekenis verkrijgen, en oorlog en elk ander onheil kunnen voorspellen . . .'

Het bleek bovendien, dat de zogenaamde tekens van de dierenriem hemellichamen zijn, die *voor ons oog* dicht bij elkaar *schijnèn* te staan, omdat wij deze toevallig in dezelfde richting zien. In werkelijkheid zijn deze hemellichamen op zeer grote afstanden van elkaar verwijderd.

Merkwaardig is ook het feit, dat de astrologie zich in het verleden gebaseerd heeft op zeven planeten. Sedertdien zijn er evenwel drie nieuwe ontdekt (Pluto als laatste in 1930), waardoor men de vraag moet stellen, welke waarde aan de oude astrologische voorspellingen moet worden toegekend! Deze drie planeten hebben de astrologen indertijd immers niet in hun 'berekeningen' kunnen verdisconteren! Ook bij de ontwikkeling van andere takken van wetenschap zoals de geneeskunde, bleek dat het veelvuldig optreden van b.v. syphillis andere oorzaken heeft dan een bepaalde konstellatie van de planeten. Voorts is er alle aanleiding de vraag te stellen welke waarde het tijdstip van de geboorte (van centrale betekenis voor het samenstellen van een horoscoop!) in feite heeft. Soms wordt de geboorte door onverwachte gebeurtenissen (bv. ziekte of emoties van de moeder) versneld, terwijl ook de arts de geboorte kan vertragen of versnellen. En wat te denken van ééneiige tweelingen, die vaak enkele uren na elkaar worden geboren en die, zoals bekend, sterke gelijkenis vertonen qua erfelijke eigenschappen. Trouwens, men moet zich afvragen, hoe het, gezien de erfelijkheidsleer mogelijk is, dat mensen die op hetzelfde tijdstip zijn geboren, gelijksoortige eigenschappen kunnen vertonen, terwijl zij toch kinderen zijn van geheel verschillend geaarde ouders.

Tot slot wil ik hier nog op een geheel ander, wellicht het bedenkelijkste en gevaarlijkste aspekt van de astrologie wijzen, nl. het *noodlotsaspekt*. Immers wie meent als Maagd of Vis ter wereld gekomen te zijn, heeft de neiging bepaalde psychische eigenschappen als vaststaand te beschouwen, samenhangend met een bepaalde konstel-

Het moderne wereldbeeld. In deze Duitse houtsnede (± 1525) is op aanschouwelijke wijze het nieuwe wereldbeeld na Copernicus tot uitdrukking gebracht. De mens verheft zijn blik van de aarde dóór het firmament (Lat. firmus = vast), waarvan men voordien aannam, dat het een vaste koepel was, naar de onmetelijke, voortdurend in beweging zijnde kosmos.

latie van de hemellichamen. En men kent de formule, die begin en eind is van een al al te simplistische zelfverdediging: 'Ik ben nu eenmaal zo'. De astrologie versterkt een dergelijke houding nog door pseudo-wetenschappelijke vertogen, die een funeste invloed op het individu en zijn omgeving uitoefenen. Men kent óók de gevolgen van noodlotsgeloof en fatalisme uit de geschiedenis. Dit fatalisme heeft in belangrijke mate bijgedragen tot de verstarring en het verval van de eens zo bloeiende islamitische beschaving. Grote staatslieden, die op beslissende wijze ingrepen in de loop der geschiedenis, zoals Washington, Thomas Masaryk, Atatürk, Churchill gingen niet uit van een noodlotswaan als de astrologie. Zij wisten dat de uitslag van hun handelen onbekend en onzeker was. Zij grepen hun kans waar zij deze zagen. Zij geloofden evenmin in 'hèt noodlot' (een filosofisch bijzonder onduidelijk begrip!) als in het 'lot' der geschiedenis of de dwingende macht van de konstellatie van bepaalde hemellichamen.

Wèl een astrologiegelovige was de bekende veldheer uit de dertigjarige oorlog Wallenstein (verdediger van de katholieke zaak!), die zijn ondergang tegemoet ging zonder één moment de adviezen van zijn astrologen in de wind te slaan!

De konklusie van onze overdenkingen over de astrologiewaan van deze tijd ligt voor de hand: *De astrologen willen niet de konsekwenties trekken van het moderne wereldbeeld.* Astrologen verwijzen vaak naar de eenheid van het heelal, van mikro- en makrokosmos. Deze gedachte is inderdaad wetenschappelijk aanvaardbaar, maar niet in die zin, dat er een geheimzinnige band zou bestaan tussen de loop der hemellichamen en de levensloop van mensen. Deze eenheid betekent niets meer en niets minder dan dat er overal in het heelal dezelfde fundamentele wetten heersen, waaraan zowel atomen als planeten en sterren zijn onderworpen.

Hieraan moet ik nog iets toevoegen. De astrologie kleedt zich graag in een wetenschappelijk gewaad. De terminologie, de wijze waarop een horoscoop wordt samengesteld, maakt op de argeloze waarnemer een 'wetenschappelijke' indruk. Evenals vroeger de waarheidsaanspraken van bepaalde moeilijk te bewijzen stellingen werden gestaafd met citaten uit de Bijbel of uitspraken van Kerkvaders, zo poogt men thans in onze gesekulariseerde westerse samenleving, de deugdelijkheid van een bepaalde visie waarschijnlijker te maken door het gebruik van een pseudo-wetenschappelijk jargon. Dit is de keerzijde van de popularisering van de wetenschap (overigens juich ik deze popularisering bepaald toe!). Allerlei pseudo-wetenschappelijke werken vinden al sinds jaren grage lezers onder een weinig kritisch publiek. Men herinnere zich de vooroorlogse publikaties over de geheimzinnige piramiden („De stenen spreken"). Hans Freudenthal wees in de bundel humanistische essays 'De dag ligt nog voor ons' weer eens op de baarlijke nonsens, die I. Velikovsky verkondigde in zijn na de oorlog zo veelgelezen en nu alweer bijna vergeten boek 'Worlds in collision' (ook in Nederlandse vertaling verschenen). Sinds kort schittert een nieuwe ster aan het firmament (om in zijn terminologie te blijven!) nl. Erich von Däniken, wiens boeken 'Terug naar de sterren' en 'Waren de Goden kosmonauten' een uiterst merkwaardige synthese geven van brokstukken archeologie met ideeën over ruimtevaart. In een folder lees ik: dat deze auteur ons niet alleen veel kan vertellen over het bezoek van vreemde kosmonauten op onze planeet, maar bovendien 'de nieuwste ontdekkingen der molekulaire biologie, de ontdekking van de genetische codes en de genetische chirurgie daarbij betrokken heeft evenals de gedeeltelijk nog geheime ontdekkingen van de interstellaire ruimtevaart'. Ik vrees, dat wanneer Von Däniken rusteloos voortgaat met het ontsluieren van nieuwe geheimen waarvan zelfs de sterrenkundigen nog niets weten, hij een ernstige konkurrent gaat worden voor onze astrologen!

Het wordt overigens tijd, dat in Nederland de strijd wordt aangebonden tegen de astrologie-epidemie. Zelfs respektabele dagbladen menen tegenwoordig een hoekje voor de astrologie te moeten inruimen. Enig tegenwicht van de zijde van astronomen en andere wetenschappelijke onderzoekers is er nauwelijks. Blijkbaar gaan zij ervan uit, dat zij hun tijd beter kunnen gebruiken dan een strijd te beginnen tegen irrationele en occulte geloofsvormen als de astrologie. Men kan deze strijd op verschillende manieren voeren. Jonathan Swift, de Engelse Voltaire, die beroemd werd door zijn „Gulliver's Reizen", deed dit op zijn manier. Onder het pseudoniem Isaac Bickerstaff schreef hij zijn 'Predictions for the year 1708' waarin hij op grond van astrologische gegevens de dood voorspelde van Partridge, een schrijver van astrologische almanakken. In zijn almanak voor 1709 protesteerde Partridge en deelde mee, dat hij nog leefde. Swift antwoordde in zijn 'Vindication of Isaac Bickerstaff Esq' met 'bewijzen', dat Partridge dood *moest* zijn.

Om een variatie te gebruiken op een bekende slogan: De astrologie is een te ernstige zaak om alleen aan Swift over te laten! Hopelijk zal men van wetenschappelijke zijde[2]), sterker dan tot nu toe, zijn stem verheffen tegen de astrologiewaan. Voor humanisten zeker ligt hier nog een belangrijk terrein van aktie braak!

Peter Krug

1 Zie mijn artikel „Het raadsel der vliegende schotels" in „Mens en Wereld" 23 mei en 6 juni 1959.
2 Vermeldenswaard is het boek van J. Herrmann „Das falsche Weltbild; Astronomie und Aberglaube" Stutgart, Kosmos, 1962.

Zo juist verschenen:

DROMEN, SPROOKJES, MYTHEN
Erick Fromm *2e druk*

In deze *'inleiding tot het verstaan van een vergeten taal'* zegt Fromm zelf:

Ik ben van mening dat het verstaan van deze 'vergeten' taal van belang is voor ieder mens, die streeft naar zelfinzicht. De verwerkelijking van dit denkbeeld is een van de bedoelingen van dit boek.

176 blz. *f* 9,90

Te bestellen per giro 58 t.n.v. de Humanistische Pers - Utrecht.

Vijftig jaar componeren in Nederland

Programma van het CO in Holland Festival

Door André Jurres

In onderstaand programma, dat tot uitvoering komt in het kader van het Holland Festival 1971, blijkt bij nadere beschouwing dat alle werken — sommige meer, andere minder — literaire implikaties vertonen. Het sterkst is dit bij Willem Pijpers *Halewijn* het geval, dat immers gebaseerd is op de ballade van Heer Halewijn en bedoeld om op het toneel gerealiseerd te worden. Nadrukkelijk stelt Pijper echter dat hij geen opera heeft willen schrijven, maar een symfonisch drama, daarmede uitdrukkend dat het dramatische verloop meer in het orkest dan in de zangpartijen te volgen is. En inderdaad, de enige figuur in dit werk die tot echt zingen komt is de hoofdfiguur Halewijn; voor diens tegenspeelster, het koningskind, schrijft Pijper een op toon sprekende stem voor.
Daarmede wilde de componist de krachtvelden van natuur en instinct, als belichaamd in Halewijn, stellen tegenover het element van de rede, dat door de koningsdochter vertegenwoordigd wordt.
Tot uitvoering komt de derde scène, de z.g. Kleedscène. Het is het tafereel waarin de koningsdochter zich in de torenkamer van het kasteel bevindt en haar fraaiste gewaden aantrekt om, ondanks het verbod van de koning en de koningin, naar Halewijn te gaan. Tot driemaal toe tracht haar zuster haar van deze stap te weerhouden; 'Ik raad U niet naar Halewijn te gaan; hij vraagt geen schoonheid, hij vraagt bloed'. Maar het koningskind laat zich niet meer van haar plan afbrengen en met de woorden 'ik zeg vaarwel aan alles wat mij dierbaar is geweest' begint zij haar tocht.
Willem Pijper schreef zijn *Halewijn* in de jaren 1932-'33 en beleefde de vreugde zijn schepping onmiddellijk in de Amsterdamse Stadsschouwburg te zien opgevoerd o.l.v. Pierre Monteux, die enige jaren tevoren ook zijn Derde Symfonie in première had gebracht. In 1967 verscheen een enigszins gecondenseerde versie van het werk in de Donemus Audio-Visuele Serie onder DAVS 6704, in een concertuitvoering door solisten en het Utrechts Symfonie Orkest o.l.v. Felix de Nobel. Donemus had nog het genoegen een exemplaar ervan te kunnen aanbieden aan de toen 76-jarige Emmy van Lokhorst, die 25 jaar tevoren het libretto voor Pijper verzorgd had.
Wanneer ik Willem Frederik Bons Eerste Symfonie, de *Usher-symfonie,* voltooid op 24 oktober 1970 te Amsterdam, onmiddellijk laat volgen op Pijpers *Halewijn,* dan is dat omdat het oorspronkelijk in Bons bedoeling lag Edgar Allan Poe's novelle 'The Fall of the House of Usher' tot een muziekdrama te verwerken. De vrees dat het schrijven van een bruikbaar libretto op dit gegeven wellicht een onmogelijkheid zou blijken, bracht hem ertoe zich liever in een zuiver symfonische taal uit te drukken. Wel hoopt hij dat dit orkestrale werk misschien dienst kan doen als basis voor een ballet en het is te hopen dat onze balletgezelschappen deze mogelijkheid serieus zullen onderzoeken. Wanneer men weet hoe voor de componist Bon elke instrumentale partij, elke melodische lijn of ritmische figuur 'de uitbeelding van een menselijk karakter' betekent, kan men slechts hopen dat de componist binnen afzienbare tijd een gegeven ontdekt en een librettist ontmoet die hem inderdaad tot het schrijven van een muziekdramatisch werk zullen bewegen.
Intussen zijn wij hier geconfronteerd met een orkestrale partituur waarvan de instrumentatie opvalt door het gebruik van de kombinatie harp, klavecimbel en piano, dezelfde kombinatie die ook bij Frank Martin te vinden is in diens Petite Symphonie Concertante. Bij Martin hebben deze drie instrumenten echter een concerterende rol, terwijl zij bij Bon betrokken zijn op de drie protagonisten uit Poe's verhaal. Naar de vorm is de symfonie 3-delig, waarbij de delen 2 en 3 zonder wezenlijke onderbreking in elkaar overgaan. De componist zelf ziet het geheel als een uitgebreide 3-delige liedvorm, waarin het langzame middendeel als alternatief fungeert tussen de in verschillende opzichten met elkaar verwante randdelen. Vermeld zij nog dat W. F. Bons *Usher-symfonie* op 8 juli a.s. zijn wereldpremière zal beleven.

Willem Pijper

Als overgang van het symfonische drama *Halewijn* en van de 'opéra manqué' die *Usher-symfonie* getiteld is, komen wij nu tot het enige lied van het programma, *La Veille* van Matthijs Vermeulen. Deze titel is allergevaarlijkst in de handen van drukkers, want vóór men het weet wordt het een Vielle of, nog erger, een Vieille. Maar bedoeld is inderdaad Veille, oftewel Wake.
De tekst van François Porché, ontstaan gedurende de 1e Wereldoorlog — evenals de verklanking door Vermeulen — heeft tot motief het 'laat ons bidden', het 'prions', in het aangezicht van de alomtegenwoordige dood. 'Prions, qui peut connaître l'heure où le sort s'accomplit?' Geboortejaar van dit aangrijpende lied van Matthijs Vermeulen is 1917. De versie was toen voor zang en piano; eerst 15 jaar later volgde de versie voor mezzo-sopraan en orkestbegeleiding, die in het onderhavige programma tot uitvoering komt.
Zoals gezegd is Vermeulens *La Veille* het enige lied in het programma voor 8 juli, maar liederen vervullen wel degelijk een rol zowel in Willem Pijpers *Zes symfonische Epigrammen* als in Misja Mengelbergs *Anatoloose.* Aan Pijpers Epigrammen ligt immers Valerius' lied 'O Nederland, let op Uw saeck' ten grondslag. En dat was niet toevallig, want het werk was bestemd voor het 40-jarig jubileum van het Concertgebouworkest en kwam in dat kader voor het eerst tot uitvoering op 12 april 1928 o.l.v. Willem Mengelberg. Het was bedoeld tegelijk als een hommage én als een waarschuwing aan Nederlands eerste orkest en eerste dirigent.
Zoals in de meeste epigrammatische composities is het afmeten van de juiste pauzes tussen de delen even belangrijk als het bepalen van de juiste tempi der onderscheiden delen zelf. Eduard van Beinum had daarvoor een onfeilbaar juist aanvoelingsvermogen. Overigens waarschuwde Pijper voor de misvatting als zouden deze zeer korte stukken slechts schetsen zijn. Met de hem eigen scherpzinnige wijze van formuleren drukte hij zich als volgt uit: 'Deze Epigrammen zijn even zo weinig schetsmatig als bijvoorbeeld een telegram'.
Losser is de verbintenis tussen lied en compositie in Misja Mengelbergs *Anatoloose,* in 1968 gecomponeerd in opdracht van het Cultuurfonds Buma. De song in kwestie heet hier 'Anatole', en Anatole heeft het niet zo best, naar de tekst te oordelen.
'First I tell you, Anatole, that I hate you, spit on you, could whip you, drown you; just, face it, Anatole, that I hate you, spit on you, would fry you, kick you.' Anatole heeft hier de keus uit heel wat mogelijkheden en dat heeft ook de dirigent van het werk, want de partituur vermeldt dat deze het stuk op ieder ogenblik kan onderbreken om de volledige instrumentale geluidsband van 'Anatole' af te draaien, waarbij een zangeres de song zou kunnen zingen. De bezetting steekt zeer behoudend af tegenover de geavanceerdheid van de schriftuur, t.w. dubbel hout, dubbel koper (zonder tuba), pauken en strijkorkest. Evenals Bons *Usher-symfonie* zal ook Mengelbergs *Anatoloose* op 8 juli a.s. in première worden gebracht.
Bij Rudolf Escher tenslotte is de buitenmuzikale implikatie in de titel *Musique pour l'Esprit en Deuil* volledig uitgedrukt. Wanneer men de ontstaansjaren kent, 1941 tot 1943, is het voldoende duidelijk welke rouw bedoeld wordt. Escher schreef dit werk temidden van de Reeuwijkse Plassen, nadat zijn huis te Rotterdam — evenals dat van Willem Pijper — door het bombardement in een puinhoop veranderd was. Ook Eschers

Arcana Musae Dona voor piano solo uit 1944 ontstond onder de druk van de Duitse bezetting. Beide composities behoren, mét de Vierde en Vijfde Symfonie van Matthijs Vermeulen, tot de sterkste uitingen van een gekwelde creatieve geest temidden van verwoesting en knechting.
Het samenbrengen van de namen Escher en Vermeulen is overigens niet geheel toevallig, want beiden streven naar een polymelodische schrijfwijze, d.w.z. naar een stijl waarbij verschillende melodische lijnen, met volledig behoud van hun eigen zeggingskracht, zich tegelijkertijd laten horen. Zeer juist tekent Escher hierbij aan dat dit, met het instrumentarium van het gebruikelijke symfonie-orkest, een doorlopend probleem oplevert, aangezien immers dit orkest voortgekomen is uit een primair harmonische klankvoorstelling. Terecht verwierf Escher met zijn *Musique pour l'Esprit en Deuil* in 1946 de Prijs van de Gemeente Amsterdam en terecht nam het Concertgebouworkest op zijn eerste tournee door de Verenigde Staten dit werk in zijn programma op. Een live opname ervan, door het Concertgebouworkest o.l.v. Eduard van Beinum, werd in de Donemus Audio-Visuele Serie opgenomen onder DAVS 6403.

Rudolf Escher

En zo voert het Concertgebouworkest o.l.v. Hans Vonk ons langs ruim een halve eeuw scheppende toonkunst in Nederland. Dit geldt zowel ten aanzien van de geboortedata der componisten, met als uitersten Matthijs Vermeulen (1888) en Willem Frederik Bon (1940), als ten aanzien van de ontstaansjaren der composities, met als uitersten *La Veille* (1971) en de *Usher-symfonie* (1970). Opmerkelijk hierbij is dat de componisten allen rond de 30 jaar oud waren toen zij de hier genoemde werken neerschreven; wat Pijper betreft geldt dit overigens alleen voor zijn Epigrammen en niet zozeer voor zijn *Halewijn*, die hij immers op zijn 39ste jaar voltooide. Hierdoor worden onvergelijkbare prestaties vermeden en is een bijzonder evenwichtig overzicht verkregen van vijftig jaar componeren in Nederland.

door Humanist gepubliceerd in overleg met de redaktie van Preludium.

Verantwoordelijkheid bij abortus-provocatus

Door M. Knap

Het artikeltje van Mevrouw van Blaaderen-Stok over de verantwoordelijkheid bij abortus in Humanist van 29 mei j.l. noopt mij tot een enkele aantekening.

Het lijkt alsof de schrijfster eigenlijk voor de zenuwarts bij de beoordeling van een abortus-verzoek nauwelijks meer een taak ziet. Ik laat hier maar in het midden of het inderdaad wenselijk is bij beoordeling van en begeleiding van abortus bemiddeling van de zenuwarts uit te schakelen. In elk geval is een zenuwarts nauwelijks meer nodig om datgene te toetsen waartoe mevrouw van Blaaderen zich meent te moeten beperken. Of, immers, de vrouw die haar zwangerschap wil onderbreken somatisch of psychisch is gestoord kan veelal de huisarts of gynaecoloog ook vaststellen en, indien hij twijfelt, kan hij altijd andere specialisten, en dus ook de psychiater, in consult vragen. Ook kan hij gewoonlijk zelf heel goed vaststellen of de mening van de betrokkene haar 'werkelijke en ook bewuste eigen mening' is. Indien — ten slotte — de betrokkene zelf zich uitvoeriger over de aard van haar verlangen wil beraden dan staat niets haar gang naar de zenuwarts in de weg.
Van groter belang lijkt mij dat de evolutie in haar denken, die mevrouw van Blaaderen bij zichzelf onderkende en welke zij zo openhartig uit de doeken doet, naar mijn mening tot onjuiste opvattingen leidt.
In de door haar genoemde studiecommissie gingen de diskussies ook over de vraag of de duidelijk kenbaar gemaakte wens tot abortus van een gezonde vrouw de arts zonder meer tot de gevraagde medewerking moet nopen dan wel of hem nog enig oordeel toekomt over de beweegredenen van de betrokkene. Deze laatste immers zouden niet meer in de sfeer van de medikus als zodanig liggen, maar komen binnen — hetgeen mevrouw van Blaaderen noemt — diens 'persoonlijke ethiek'.
Die persoonlijke ethiek nu mag volgens de schrijfster voor de beslissing van de arts geen rol spelen. En het is in deze diskussie dat het voorbeeld ten tonele kwam van de 'gezonde' vrouw die haar abortusverzoek motiveert met het ongemak dat een zwangerschap tijdens de wintersportvakantie oplevert.

Nu zijn voorbeelden gevaarlijk en ik zette niet voor niets het woordje 'gezonde' tussen aanhalingstekens. Er kan immers al bij een leek wat twijfel rijzen over de psychische gezondheid van een vrouw die wel kinderen wenst, maar een wintersportvakantie daarvoor niet kan offeren. Onduidelijk is voorts hoe de arts die zijn 'persoonlijke ethiek' wil elimineren deze beweegredenen leert kennen, tenzij toch ook mevrouw van Blaaderen nog de behoefte heeft om degeen die een abortus wil te vragen waarom die wordt gewild. (Mij lijkt eigenlijk deze vraag voor elke arts de eerst voor de hand liggende).

Ik meen ik elk geval dat het voor de arts wiens medewerking gevraagd wordt van wezenlijk belang is de beweegredenen daarvoor te kennen. Medici toch behoren zich bij alles — en niet alleen bij abortus — wat hun patiënten van hen verlangen af te vragen waarom zij dat verlangen koesteren. Dit geldt al bij het verzoek om een recept voor een asperientje. Ik dacht dat geen medikus een recept daarvoor zal geven wanneer de patiënt hem niet vertelt waarvoor hij dat wil gebruiken. Een stapje verder: degeen die graag morphine wenst, zal toch wel moeten zeggen waarom hij die zo begeert. En wie het verlangen uit naar de amputatie van een lichaamsdeel zal toch wel moeten zeggen waarom hij dat wil.
Het aantal voorbeelden is natuurlijk oneindig groot en van verschillend karakter.

Waarom moet en wil de medikus altijd die beweegredenen kennen?
Ik dacht dat het antwoord eenvoudig was. Het behoort toch duidelijk tot zijn taak om altijd de risico's af te wegen tegen de belangen die hij moet dienen. Dit geldt voor elke ingreep; van het aspirientje tot de amputatie. Altijd speelt de vraag of de verlangde medicamenten, de gewenste ingreep, de mogelijk daaraan verbonden nadelen rechtvaardigt een rol.
Mij lijkt dat 'persoonlijke ethiek' hiermee niets heeft te maken. Dat is evenmin het geval met de meerdere of mindere sympathie voor de beweegredenen van de patiënt. Het gaat uitsluitend om de — zeer zakelijke — vraag of het belang mogelijke risiko's rechtvaardigt. Ik wil daarbij niet ontkennen dat wat voor de één een belang van geringe betekenis kan zijn voor de ander zwaar kan wegen. De medikus zal dat bij zijn patiënt moeten toetsen. Maar een onvoldoende zwaarwichtig belang mag nimmer leiden tot een ingreep van enige betekenis.
Ik keer nog even terug naar het voorbeeld. Indien bij onze — wintersportbehoeftige — dame komplikaties ontstaan bij de uitvoering van de abortus (er komen nog altijd uterus-perforaties of andere onvoorziene problemen voor) of indien zij later steriel blijkt te zijn geworden (hetgeen heus ook nog voor komt; zelfs 'slechts' psychisch bepaalde steriliteit) wie zal dan zijn/haar handen in onschuld wassen?

■

AYER als kritisch humanist

Door Wim van Dooren

Sir Alfred Ayer

In de tweede televisie-uitzending in de serie filosofendebatten was de Engelse filosoof Alfred Jules Ayer aan het woord, die verschillende malen uitdrukkelijk als humanist werd aangeduid. Wanneer u hem hebt gehoord, dan weet u dat hij drie redenen heeft voor zijn lidmaatschap van het (Engelse) Humanistisch Verbond: zijn buitenkerkelijkheid, zijn afkeer van humbug en onzin, en zijn interesse in een organisatie ter verbetering van maatschappelijk-sociale omstandigheden. Hij noemde daarbij *niet*: het bezit van een bepaalde, humanistische, moraal.
Ayer voert zijn kritisch-analytisch filosoferen zover door, dat hij meent geen algemeen geldende normen te kunnen vaststellen of afleiden uit zijn filosofie. Humanisme is voor hem een subjektieve levenshouding zonder objektieve normen.

Voor diegenen, die daarentegen menen, dat het humanisme wel wordt gekenmerkt door een aantal vaststaande waarden (zoals sommigen in de beginselverklaringsdiskussie stelden), zou het verhelderend kunnen werken te lezen wat Ayer bijvoorbeeld in zijn *Language, Truth and Logic* (tweede voorrede) daarover heeft geschreven. Ayer toont daar aan, dat normen nooit redelijk gefundeerd kunnen worden.

Dit neemt natuurlijk niet weg, dat Ayer zelf wel degelijk een bepaald oordeel heeft in allerlei morele kwesties, maar hij pretendeert niet deze mening te hebben op grond van filosofische doordenking of argumentatie. De filosofie kan uitsluitend dienen om bestaande regels aan kritiek te onderwerpen en ter diskussie te stellen, maar niet om zelf regels te geven.
Als Ayer bijvoorbeeld een standpunt inneemt ten aanzien van de demokratische maatschappij, dan doet hij dit niet als filosoof: het is volkomen irrelevant of hij wel of niet dit beroep uitoefent; van belang is alleen of hij werkelijk zijn eigen standpunt weergeeft en of hij dit met goede argumenten doet. De diskussie over zulke standpunten komt evenwel ook eens aan een eind: wanneer de diskussianten over alle noodzakelijke informatie beschikken, zich eerlijk opstellen en geen logische fouten maken, dan kunnen zij het tenslotte toch met elkaar oneens blijven, doordat zij zich op verschillend moreel uitgangspunt beroepen. Diskussie over deze uitgangspunten zelf is onmogelijk; wanneer de een het Amerikaans optreden in Vietnam ondanks alles toch gerechtvaardigd vindt en de ander niet, dan is hier de diskussie gesloten; het wordt een nietes-welles kwestie. Ik kan hoogstens nog proberen iemand te overtuigen door een ernstig gezicht te zetten of met mijn armen te zwaaien, of autoriteiten te citeren, maar met redelijke argumenten gaat het niet.
Het zogenaamd skeptisch en relativistisch karakter van het nieuwe voorstel-beginselverklaring zou daarom uitstekend in Ayers gedachtegang passen.

De ironie van het filosofendebat was overigens, dat Ayer moest optreden tegen de Noor Arne Naess, de nu juist als skeptikus te boek staat, maar de laatste jaren zich steeds meer wil begeven in wat hij een filosofische 'totaalvisie' noemt. Op zichzelf lijkt dit een aantrekkelijke zaak, maar bij doorspreken en doordenken uitermate vaag en ongegrond. Ik kan me wel voorstellen, dat een dergelijke houding meer bevredigen zal dan Ayers kritische opstelling, die meebrengt, dat hij op de meeste vragen geen antwoord heeft. Naess' neiging tot contemplatie spreekt misschien ook wel aan, maar Ayer interesseert zich er minder voor zichdeze wijze de eigen persoon wel erg centraal komt te staan.
Ayer interessert zich er minder voor zichzelf te leren kennen als wel maatschappelijk te werken en (gezien zijn eigen capaciteiten) filosofische kwesties te helpen oplossen. Er staan hier twee werelden tegenover elkaar: de skeptisch-kritische en de wereldbeschouwelijk-metafysische. Misschien passen ze beide binnen het humanisme, maar mijn voorkeur gaat uit naar Ayer.

■

We zijn geen taalpuritein. Welnee, we doen alleen een beetje aan bezitsspreiding. We vinden moeilijke woorden zalig gewichtig en willen ook anderen graag zalig zien. Vandaar.

Item is niet die vreemde spelling van idem die niet meer wordt gebruikt, maar betekent: onderwerp, onderdeel van een programma

prioriteit heeft niet met katholieke hiërarchie vandoen, maar met voorrang.

motiveren, da's een makkelijke denkt u nu, je kunt ook zeggen met redenen omkleden of redenen aanvoeren. Ja, pas op! Er worden snode plannen gesmeed, en voor u 't weet bent u een lijdend voorwerp:

de mensen dienen gemotiveerd te worden misschien loopt het zo'n vaart niet en wordt u alleen van bepaalde beweegredenen op de hoogte gesteld om u duidelijk te maken wat er van u verlangd wordt en waarom

en dan kan het nòg enger:

zij zullen de mensen situationeel dienen te motiveren al naar het hun geschikt voorkomt zullen zij u . . . precies!

over **divergeren** en **convergeren** hoeven we het niet te hebben dat doen alleen verliefde mensen als ze weer 's ruzie hebben en het dan weer afzoenen

internaliseren dat doe je met een probleem, en dat heet dan **een probleem internaliseren**: net zolang over iets doorzagen tot iedereen begrijpt waar het over gaat (of doet alsof)

Het wachten is nu op het woord **interneriëren** en dat zou dan kunnen betekenen: zorgen dat er niet naar buiten uitlekt dat niemand dat probleem begrijpt. Ik geef dit mooie woord al vast gratis cadeau dan kunnen we tenminste interneriëren dat geen mens kans zag de stof te internaliseren.

een bindend advies een bevel, als goede raad vermomd
We vermommen allemaal, we zijn allemaal van de plee naar het toilet gevlucht, maar we hoeven het toch niet zo dol te maken als die Engelsman die een plasje moest doen en vroeg: Please, can you show me the geography of your house?

Rektifikatie:
In het artikel „wat gaan ze doen met dat kwart miljoen", op pagina 6 van Humanist no. 12 werd vermeld dat de heer Kosse voorzitter was van de stuurgroep ledenwerving van het H.V. Dit is niet juist; voorzitter van deze stuurgroep was Eibert Meester, die in verband met zijn ziekte werd opgevolgd door C. Visser, de penningmeester van het H.V.

KRITISCH

. . . want wie het ontbreekt aan zelfkritiek mijne heren . . .

Humanist heeft de afgelopen week zo humanistisch zitten navelstaren dat de ogen erbij dichtvielen. Daardoor is KRITISCH dit keer helemaal niet kritisch. Humanist staart nog steeds en schrijft daarom nu over het werkweekend in de School voor Wijsbegeerte op 5 en 6 juni waar Hoofdbestuur en funktionarissen van de verschillende Stichtingen elkaar ontmoetten.

Tot verbazing van Humanist kenden zij elkander veelal niet. Alleen dus al door de persoonlijke ontmoetingen was deze bijeenkomst bijzonder zinnig. Het bleek dat het Hoofdbestuur voor velen niet meer was dan een abstrakt begrip, een vage verzameling van namen . . .

Humanist was van mening dat de ideeën van de Nederlandse humanisten in de loop der jaren door het Hoofdbestuur zijn gekanaliseerd met het doel ze in de praktijk van het dagelijks leven toe toe te passen en dat hiertoe funktionarissen zijn aangetrokken voor wie dit werk hun beroep was. Dat de organisaties waarin deze funktionarissen werken en waarin humanistische ideeën en gedachten gestalte hebben gekregen verder van het Hoofdbestuur zouden komen te staan naar mate zij intensiever funktioneerden is blijkbaar niet voorzien. Onbegrijpelijk. Het is een belangrijke oorzaak dat het verbond in het slop terecht is gekomen.

Op papier ziet het werkschema er mooi uit: vanuit het Hoofdbestuur lopen lijnen naar de verschillende Stichtingen, van daaruit naar de funktionarissen en hun werkgroepen. De funktionarissen zijn in dienst genomen door het Hoofdbestuur, werken echter voor een belangrijk gedeelte met subsidies van de regering, die aan de Stichtingen worden verstrekt *niet* omdat zij humanistische organisaties zijn, maar omdat zij door de aard van het werk voor subsidie in aanmerking komen. Werk, dat ook gedaan wordt door andere levensbeschouwelijke groeperingen, dat dus geen speciale aktiviteit is van het Humanistisch Verbond, en dat door de buitenwacht ook *niet* als een typisch humanistische aktiviteit ervaren wordt.
Funktionarissen die door de aard van hun werk als eersten konden opsnuiven uit welke maatschappelijke hoek de wind opstak en hun zeilen daarop wilden richten, zagen zich gedwongen de koers te houden die hun was aangegeven. En wel door een Hoofdbestuur dat zich intensief bezig hield met Problemen van Levensbeschouwelijke Aard. De neerslag van dit grotendeels wetenschappelijke werk ligt in wetten en amendementen die het gehele Nederlandse volk aangaan, maar waarvan de herkomst buiten eigen kring ook *niet* bekend is.

Zo miste het Humanistisch Verbond de boot die achtereenvolgens en soms tegelijkertijd bemand werd door provo's, nvsh-ers, dolle Mina's, kabouters, man-vrouw-maatschappijers en andere varensgezellen.
En de bestuurders vragen zich af: wat mankeert er aan óns schip dat er niemand meer aan boord komt? En de funktionarissen riepen: de koers, de koers en de organisatie aan boord.

Bestuurders en funktionarissen zijn in de School voor Wijsbegeerte bepaald niet in elkanders armen gevallen. Ze zaten er wat onwennig, en sommigen zelfs argwanend, bij. Gespreksleider Kramer bracht ze aan de praat door het gezelschap te splitsen in groepen van vijf die telkens opnieuw door loting werden gevormd en bestonden uit twee bestuursleden en drie funktionarissen, en die na kort overleg een mening moesten vormen over systematisch aangegeven vragen. Zo bouwde hij een schema op voor een werkverdeling en zo kwam hij tot een taakomschrijving. De werkverdeling betreft de opbouw van het verbond, de taakomschrijving de aktiviteiten van het herbouwde verbond naar buiten toe. Dit alles met het doel: veel, heel veel nieuwe leden.

Humanist wil niet voorbarig zijn en gaat daarom niet door op wat nu precies die werkverdeling en taakomschrijving inhoudt. Want een ding weten we allemaal wel: plannen maken is een aantrekkelijke, plannen goed uitvoeren is een slopende bezigheid. ■

Er zijn koeien en koeien. Daar sta je als niet-agrarisch grote-stads-Humanist nooit bij stil. Bovendien, in die immense huizenzeeën is er zoveel te doen aan de mensen, dat de veestapel er wel eens bij inschiet. Nu zijn er van tijd tot tijd hier en daar wat manifestaties die de stad en het platteland wat dichter bij elkaar willen brengen; wat nauwelijks lukt, geloof ik. Als ik tenminste 's zomers de plattelanders door de binnenstad van Amsterdam zie lopen of rillend van angst het Damrak over zie steken — waarbij ze soms tussen twee elkaar passerende trams terecht komen — dan denk ik dat deze mensen toch wel een bijzonder scheve voorstelling moeten krijgen van een stad en het leven dat de stedeling leidt.
Als wij op die plattelandtentoonstellingen net zo'n indruk van het buitenleven krijgen als zij van ons, dan komt er van die verbroedering niet veel terecht. Nu zouden al deze evenementen op grote afstand aan me voorbijgaan ware het niet, dat ik de bejaardenclub heb die een paar keer per jaar een autobusuitstapje maakt; anders zag ik nooit wat.
Met een man in het hoofdbestuur van het HV en de nodige aanverwante besognes daar nog bij ga je nu eenmaal nooit koeien kijken; tenminste wij niet.
De bejaarden brengen dus uitkomst: Madurodam; wel geen koeien maar toch iets dat iedere Amerikaan gezien heeft en de onlangs geopende permanente tentoonstelling van alles wat er op agrarisch gebied te beleven is.
De Flevohof in Oostelijk Flevoland — vlakbij Elburg. Dat is fantastisch. Je ziet er kassen en stallen met varkens en koeien en enorme ruimten met duizenden kippen die allemaal dood-eng in piepkleine hokjes zitten en eieren leggen, die je verderop weer ziet sorteren. Er is een geweldig leuk kinderdorp en er zijn barbecues waar je zelf vlees kan roosteren. Daar kun je een hele dag je ogen uitkijken. Maar om op die koeien terug te komen; de meest merkwaardige koeien die ik ooit gezien heb stonden tentoongesteld op de Westfriese Flora in de kop van Noord-Holland. Dat waren stamboekkoeien en ik dacht altijd dat dat gewone koeien waren zoals je ze in de wei ziet lopen maar dat was dan de grote vergissing van de stads-mevrouw. Het zijn geen gewone koeien het zijn heel nuffige deftige dames die zich niet alleen boven hun soortgenoten in de wei verheven voelen, dat is nog tot daar aan toe maar die ook de grootste minachting hebben voor alles wat mens is. Terecht misschien, want wie kan zich tenslotte stamboek-mens noemen.
Komen ze voor ons soms uit alle delen van de wereld omdat we zulk mooi en gaaf nageslacht produceren? Deze dames stonden daar mooi te zijn. Als ze wat lieten vallen, wat mag als je koe bent, dan schoot er een mannetje toe om het weg te harken. Boven hun hoofd hing een bord met hun naam erop, Claartje of Marie en hoeveel melk ze produceren. Hun nagels worden geregeld bijgehouden, hun tanden gepoetst en hun vel wordt dagelijks gebórsteld. Er was ook een Antje bij, zo heet ik ook eigenlijk en ik voelde me een beetje aangetrokken tot deze beauty. „Ik heet net als jij," zei ik zachtjes en ik streek haar over de kop en ik klopte haar tussen de horens, heel voorzichtig. De sympathie werd niet beantwoord. Antje keek me aan met een vernietigende blik, alsof ze zeggen wou: „Mens, raak me niet aan. Je hebt vast vanochtend je handen niet gewassen. Dat doen die andere koeien ook nooit, dus van mensen hoef je dat helemaal niet te verwachten."
Ik ben maar bedremmeld doorgelopen naar de stier. Stoute jongetjes hadden hem net met een paar stokjes op de flanken getikt, zodat hij het nodig vond om op te rijzen en daar stond hij, te ver boven ons verheven om er echt boos om te worden. Het was een persoonlijkheid. Zoiets groots en indrukwekkends had ik nog nooit gezien. Ik had haast eerbiedig: „Dag meneer" gezegd maar hij zag me niet eens.
Wat is ook een Humanistische bejaardenleidster vergeleken bij een stamboek-stier. Dan ben je toch nèrgens meer.

Ans Spigt